

BARÓT – BÁNYA – KULTÚRA

Amikor néhány évvel ezelőtt Barótot várossá nyilvánították, a fejlődésben elért eredményeit ismerték el. Magának a helységnek és a környékének is. Ez a környék az Erdővidék.

Sajátos tájegység. Nem olyan terjedelmes, mint a Mezőség, nem olyan ismert, mint Csík vagy Gyergyó, termőföldje sem vetekszik a Szépmező avagy a Barcaság humuszával, nem nevezetes viseletéről, mint Kalotaszeg, a Küküllőmenteként nem büszkélkedhet borával, mégis érdekes, jellegzetes vidék. Egyik vonása talán a félreesés, istenhátamögöttség. A különvalóság, ami itt bizonyos tekintetben sehovasemtartozást is jelent. Mert közigazgatás dolgában Kovászna megyéhez tartozik ugyan, de kívül reked a megye szívét-zömét alkotó Háromszéki-medencén, elválasztja attól a Hatod havasa s az erdők, kaszálók, legelők lakatlan ropantsága. Ez a vidék amolyan függeléke, nyugati nyúlványa volt mindig is Háromszéknek.

Nincs a közelben nagyváros, fontosabb ipartelep se vert itt tanyát hajdan. A vasút ugyan a közelben halad el, de az Olton túl, s az már Brassó megye. Nem szeli át a környéket műút, a Brassó—Udvarhely vonal csak most simul aszfaltossá. Ez a térség, amely a térkép szerint az ország földrajzi közepe volna, gyakorlatilag mindentől távol rekedt.

Az ilyen körülmények — mi tőrés-tagadás — elmaradottságot szülnek. Itt azonban iparkodást is váltottak ki. A vidék népe mintha sohasem tudott volna belenyugodni elhagyatottságába; mindent megtett a jobbitás, a viszonyok zordonságának ellensúlyozása végett. Írott emlékezés tanúsítja, hogy ezen a tájon már a múlt század harmincas éveiben szenet fejtettek, később Bodvajon, majd Erdőfűlén vaskohót létesítettek, amelyhez ugyancsak erdővidéki ércet és szenet használtak föl, de mint-hogy az itt készült vasból öntötték Gábor Áron ágyúit, s a környék népe tevékeny részt vett a szabadságharcban, Heydte császári katonái lerombolták a kohókat és több falut a környéken. Néhány évvel azután Erdőfűlén újra kezdenek vasat fejteni, brassói szász vállalkozók korszerű hámorművet is emelnek, de másfél évtizedes működés után csődbe jutnak, s velük együtt bukik meg a számukra dolgozó szénkitermelés is.

1872-ben „...az Erdélyi Kereskedelmi és Hitelbank Alsórákoson kutatni szándékozván az ottani kibúvások alapján ismeretes fényes törésű szénre, szakértőt hozatott, aki a kutatások megkezdését nem Alsórákoson, de Baróton és Kőpecen javasolta.” (Hoffmann Géza: *A Székelyföld kincsei*. Barót, 1909.)

Ez a szakértő D. Stur, a bécsi császári és királyi Földtani Intézet geológusa volt; először egy Szabó Imre nevű baróti kovács használta a szenet 1839-ben, az első részletes geológiai leírást Herbich Ferenc nyújtja 1859-ben, azután Veszely Károlyon, Orbán Balázson, Greguss

Jánoson, Koch Antalón, Lőrenthey Imrén, Hoffmann Gézán át a mai Kisgyörgy Zoltánig se szeri, se száma azoknak a mérnököknek, tanároknak, papoknak, földbirtokosoknak és egyszerű gazdálkodóknak, akik itt ástak, próbafúrásokat végeztek, tanulmányokat, térképeket készítettek, cikkeket és folyamodványokat írtak, csakhogy valami kezdődjék az Erdővidéken, valamit hasznosítsanak korszerűen, nagyüzemi módon a táj kincseiből. Megdöböntő, hogy mit kellett küzdeni. Ez a bányatörténet egyben az erdélyi iparosítás történelme, de azt mondhatnók, a székelység elkeseredett vívódása is, hogy végre beléphessen az európai iparosítás haladásába. Több mint harminc évi küzdelem után végre 1872-ben megkezdődött az ipari méretű bányászat, megnyílt a tárna Kőpecen. Egyetlen tárna, egyetlen faluban. Mégis örömmel üdvözölték; a Székelyföld első modern bányája, első nagyüzemi létesítménye volt. E vidék iparosulásának ígérétét látták benne.

„... az őstermelők egy része azon a címen, hogy otthoni kis vagyongájukat megvédjék [...] a téli időre valamely ipari vállalat mellé szegődnek munkásnak... A családfő idősebb, avagy a bányamunkára alkalmasabb fiával szolgálatba lép, s egy hónapi szorgos munka után a társpénztár vagyonából kölcsönt kér [...] vagy az országos vásár idején, hogy gazdasági hiányait pótolja, vagy valamely terhesebb váltó idején, amikor azt kifizetve, a munkássegély pénztáránál törleszti rendszeren a bérfizetés kiadásánál tartozásait...” (Barabás Endre: *Udvarhely vármegye közgazdasági leírása*. Budapest, 1904.)

A köpeci bánya — az egyetlen tartós üzem a vidéken — száz éven át működött. Életképességét hányszor kellett igazolnia, bizonygatnia! Hányszor ívelt fel vagy hanyatlott alá a termelés, hányszor csukták be a bányát s nyitották meg újra, évek múltán! A medence többi részén nem alakult ki tartós, ipari méretű bányászat, noha Baróton és Bibarcfalván is fejtettek szenet néhány évig. A köpeci szenet elvitték; nem hasznosították a környéknek sem a vasát, sem a borvizét vagy az erdők kincsét. A kicsiny bánya nem tudta kiemelni az elmaradottságból az Erdővidéket.

Ha nem alakult ki a nagyipar, hát tette, amit tehetett a kisipar, a kereskedelem. E törekvések központja, éltetője az Erdővidék központja, Barót volt. Erején felül. Hiszen mindössze három-négyezer ember lakta évtizedeken át, s ilyen tekintetben nem tartozott a valódi nagyközségek közé, mint amilyen Ditró, Gyergyóalfalu, Küküllővár, Szék vagy Érmihályfalva. Mégis mozgalmasabb, városibb volt. A szerdai hetivásárok alkalmával még egy annyi ember gyűlt ide, mint a falu lakossága, négy-öt utca tele volt portékával, vásárosokkal. A negyedévenként tartott országos sokadalmakba hét vármegyéből is eljöttek, s a megvett vasáru, barom, deszka, túró eljutott a messzi Törökországba, Bécsbe is. Baróton egykoron meglepően sok mézszáros és szűcs, tímár és csizmadia, szíjgyártó és asztalos, szabó és kovács dolgozott, de működött itt kicsiny vasöntőde, szeszfőzde, tőrógyár, sőt nyomda is. Nyomtattak itt könyveket, s mint a teljesítmények csúcsát emlegetik az öregek, hogy hosszú éveken át hetilap is jelent meg, az *Erdővidéki Hírlap*.

1860 vége felé a baróti és környékbeli értelmiségiek, iparcsook, haladóbb nézetű földbirtokosok egy része tanácskozásokat tartott, és „... a korszerű eszmék felfogása, terjesztése és azok megbeszélése céljából s hogy azok a szel-

lemi, erkölcsi és gazdasági emelkedésre is befolyással legyenek, szükségét érezték, hogy [...] megalakítsák az Erdővidéki Székely Társalgó és Olvasó Egyesületet“.

A község és a környék a kultúrapártolás tekintetében is igyekezett pótolni a városi rangú művelődési intézmények, szervezetek hiányát. Gazdák, földbirtokosok, kisiparosok, kereskedők adakoztak, ha a kultúra ápolásáról vagy a sporttevékenység fellendítéséről volt szó. Ennek köszönhető, hogy közel százéves a baróti énekkar, hasonlóképp a középiskola, nagymúltú a színjátszókör is. Az Erdővidék szénkészleteiről, vasérctelepeiről, borvizeiről, a kitermelésre érdemes kőzetekről vagy a vidék néprajzáról, történelméről készült sok-sok tanulmányt, könyvet többnyire ugyancsak köztámogatással a baróti nyomda hozta ki évtizedeken át. Az olvasóegylet tagjai évente öt forintot fizettek díjként, s abból nemcsak könyveket vásároltak és helyiséget tartottak fenn, hanem évente 8—10 napilapot és folyóiratot is járattak. Az egykori egyleti gyűlések jegyzőkönyve azt bizonyítja, hogy mind könyveknek, mind újságjaiknak a leg-egyszerűbb emberek közül is akadt olvasójuk. Mindig volt közönség a műkedvelői előadásokon, s az a tény, hogy az itt nyomtatott könyvek jelentős részét helyben vásárolták meg, vagy hogy a viszonylag kis vidék hosszú éveken át hetilapot tudott fönntartani, arra vall, hogy a gazdálkodók vagy a kereskedőségek, a bányászok meg a favágók is érdeklődtek a kultúra iránt, foglalkoztak a közügyekkel.

Ha pedig így van, azt kell mondanunk, hogy az Erdővidék mégsem volt egészen elmaradott. Az elesettség csak ott teljes, ahol az anyagi viszonyok mostohaságát szellemi tunyaság siváritja, ahol a nagytársadalom részéről megmutatkozó mellőzöttséget elmélyíti a helyi tétlenség és közöny. Baróton azonban mindig is erős volt az iparkodás az emelkedés szolgálatára, s ez a köves talajon, zord éghajlat alatt is nemritkán örvendetes aratáshoz vezetett.

„Szegény köpeci szénbánya, amióta nem tud szenet termelni, szállítani, azóta elveszítette hitelét, becsületét, és megszűnt élni. De nemcsak a bánya veszítette el becsületét, hanem még az otlakó munkanélküli alkalmazottai és munkásai is. Se munka, se kenyér, se hitel. De mi a legszebb, még szavazati joga sincsen! Azonban a betegségyélyzöt, adót fizetni kell, mert ellenesetben foglalnak és árvereznek... Tehát mostan egyhangú méltatlankodással emeljük fel szavunkat. Mint szegény munkanélküli bányamunkások követeljük a hatóságoktól, hogy adjanak nekünk munkaalkalmat! Ne feledjenek ki a választási listából sem. Mert mi is élni akarunk, és politikai jogainkat gyakorolni kívánjuk, még éhesen is!“ (Karda József *Panasz a bányáról* című nyílt levele az *Erdővidéki Hírlapban* 1931-ből.)

Ha a szokásos sablonszavakkal azt állítanók, hogy a fölszabadulás után „gyökeresen“ megváltozott a helyzet, és „ugrásszerű“ fejlődés következett, akkor mellébeszelnénk. A fejlődés nem volt ugrásszerű. A háborút követő pusztulás közepette nem is lehetett. A mérnökök, geológusok, technikusok, közgazdászok egy-két kivétellel eltávoztak Köpecről, munkások vették át a bánya irányítását, s időbe telt, míg megbirkóztak a nehézségekkel. Hiányos volt a ruházatuk, élelmezésük, felszerelésük, hónapokon át nem kaptak fizetést. Ilyen viszonyok közepette valóban hősiesség volt a helytállásuk, mégis éveknél kellett eltelniük, míg meghaladták a békés idők legmagasabb termelési színvonalát.

A baróti kisipar és kereskedelem helyzete másként alakult. A háború után néhány évig gyors felvirágzásra került sor, új műhelyek, üzletek nyíltak. Később bizonyos megszorító intézkedések visszavetették az üzleti életet, egyes kisiparosokkal pedig méltatlanul elbántak. Lényegében véve azonban a kisipar nemsokára kiheverte az ártalmakat, és szövetkezeti alapon újjászervezte vagy a helyiipari vállalat keretében új erőre kapott.

Egy tekintetben azonban valóban döntő változás állt be, s ez meghatározta a későbbi emelkedés ütemét is: Erdővidék és a társadalom viszonya alakult át forradalmi módon. Míg régebben az Erdővidék részéről érkező tudományos megalapozású geológiai vagy közgazdasági érvelések éppúgy visszhang nélkül hullottak alá a társadalmi közönség karsztmélységű üregeibe, mint a kétségbeesett segélykiáltások, a felszabadulás után újjáéledő bánya fölhívásai viszonzásra leltek. A munkásszolidaritás példajaként a kolozsvári vasúti műhely dolgozói két bányamozdonyt javítottak ki Kőpec számára, az akkori Dermata bőrgyár lábbelít küldött a vizes tárnákba leszálló munkásoknak, a megye 100 000 pengős gyorskölcsönt folyósított, amikor pedig a vasút húzta-halasztotta a köpeci rakodóhoz vezető bekötő vágány létesítését, küldöttség kereste föl a Közlekedés- és Közmunkaügyi Minisztérium államtitkárát, Ion Gheorghe Maurer elvtársat, aki intézkedett a panasz orvoslása végett, és 25 millió lejes kölcsönt utalt ki a bánya számára. Az akció jellegű megoldásokat, a gyorseljárásokat követte azután a tervgazdálkodás éveiben a vidék szénkészletének alapos, tudományos fölmérése, új tárnák mélyítése és külszíni fejtések nyitása most már Baróton, Vargyason, Felsőrákoson is; új bekötő vasút épült, azután brikettgyár, hogy a korszerű berendezések alkalmazásáról, a gépesítésről vagy a munkavédelmi intézkedésekről ne is beszéljünk. A mai számítások alapján a medencében nyolcvan évre elegendő szén található, s a brikettgyár a jelenlegi termelés 95 százalékát földolgozza. A bánya jövője és a szén értékesítése tehát — e két nagy gond, amely hajdan állandó fenyegetésként riogatta a vidéket — hosszú-hosszú évtizedekre biztosított.

Ez történt nagyjából a kisiparban is. Az ígéretes helyi erőfeszítések most már meghallgatásra találtak felsőbb helyeken is. Jó példa erre a gumigyár. Valaha kicsiny vulkanizáló műhely volt, gumicsizmákat foltoztak, tajkoltak benne. De akadt egy-két dolgozója, aki jól ismerte a szakmát, és sokat törte a fejét, miként lehetne kiterjeszteni a termelést. Kisebb gépeket, szerkezeteket fabrikáltak, kaptak hozzá némi segítséget felülről, s ma az egykori műhely 40—50 embernek ad munkát, és a nagyipar számára készít szállítószalagokat és más fölszerelést. Ily módon növekedett üzemmé a tejföldolgozó, valamint a bibarcfalvi borvíztöltő is.

Megváltozott hát a légkör: Erdővidék kezdeményezései támogatásra leltek, sőt sok esetben a társadalom kérte föl a vidék népét fokozott tevékenységre. És érkezett légyen ez a fölkérés a bányaügyi minisztérium, a megyei szervek avagy a művelődési bizottság részéről, világos volt, hogy mind egy tőről sarjadnak, a párt vezette társadalom szocializmust építő igyekezetéből.

Ennek az igyekezetnek köszönhetően Barót ma — bányaváros. A köpeci bánya ugyanis napjainkra kimerült, bezárták, a vezetőség átköl-

tözött Barótra, a vidék és a szénmedence központjába. Nemrég épült föl a bányagazgatóság többemeletes épülete, amely mintegy jelképezi, hogy a városka immár biztos alappal rendelkezik a további felvirágzáshoz.

Erre a virágzásra érdemes vigyázó szemet vetni. Különösen a tekintetben, hogy milyen irányú és mennyire teljes. Amikor ugyanis a mi nemzedékünk — s az előttünk járók sora idestova már két évszázada — fölpanaszolta Székelyhon mostoha kezeltetését, akkor nemcsak azt róttuk föl, hogy ipari ívelése mögötte marad a szerencsésebb tájaknak, hanem mindazt, ami annak következtében pangó morotvába torkollik: a modern urbanizáció hiányát éppúgy, mint a kultúra csököttségét, a kultúra sátoraljához sorolva az egészségügyi vagy irodalmi műveltséget csakúgy, mint a műszaki ismeretek elterjedtségét vagy az ésszerű lakberendező készség kialakulását.

1870-ben, tíz esztendővel megalakulása után az olvasóegylet 70 kötettel (315 mű) rendelkezett. Száz év múltán, 1970-ben a városi könyvtár kerek 20 000 kötet birtokosa, 1667 olvasó kölcsönzött ki könyvet, s összesen 16 920 kötetet olvastak el. 1972-ben 22 900 fölé emelkedett a kötetek száma, az elolvasott művek pedig meghaladta a 17 000-et. (*Deák Vilma könyvtáros jelentése.*)

Bármerre járjak is, megnézem a falragaszokat. Mert jellemző a helységre, mit hirdetnek, kik és kihez szólnak. „Suli-bulit“ harsonáznak-e, labdarúgó-mérkőzést, könnyűzenefesztivált avagy egyebet? Baróton két plakát ötlük szembe; mindkettő a könyvtáré: milyen könyvek jelentek meg frissiben, mit lehet olvasni, vásárolni.

A városka könyvtára messze földön ismert (a két kedves könyvtárosnő hasonlóképpen). Írók, tudósok hívatnak oda gyakran az olvasók kérésére. Nemrég járt ott Hajdu Győző, új könyvét dedikálta Balogh Edgár és Ónodi Sándor. De nemcsak a szerzők tartanak itt találkozót az olvasókkal, hanem elsősorban a helyi és környékbeli értelmiségiek egymással. Esténként sokan benyitnak ide, amolyan klubélet alakul ki.

Mit olvasnak a huszonkétezernyi kötetből? A könyvtárosok tapasztalata érdekes olvasásszociológiai jelenségekre vall. Míg az egész világon terjed az ún. valóságirodalom iránti igény, s egyre népszerűbbek az emlékiratok vagy a társadalmi megfigyelésekre épülő, szociológiai töltésű regények, addig Baróton változatlanul vezet a meseszerűség, az epika. Gyakran fordulnak ily módon a könyvtárosokhoz: „Tessék adni egy jó szerelmes regényt.“ Az éles kérdéseket fölvető könyveket kevesen kedvelik, az olvasmánytól inkább kikapcsolódást, szórakozást várnak, nem meggondolkoztatást. Van ebben valami menekülésszerűség. Ezek után azt várná az ember, hogy Jókai itt is vezet, mint oly sokfelé. Már nem. És Dickens, Balzac vagy Stendhal sem olyan népszerű, mint tíz-tizenöt évvel ezelőtt. A modern szerzők kezdenek előretörni.

Sok faluban, kisvárosban, ahol az emberek tudatában még elevenen él a mesevilág, az elbeszélést, novellát kedvelik mint a meséhez legközelebb álló műnemet. Baróton is így volt még egy évtizeddel ezelőtt, ma viszont a regény vezet. A novella „túl hamar“ fejeződik be, a barótiak ellenben szeretnek belefelejtkezni a nagyobb adag olvasásba. Tanulmánykötetet csak az értelmiségiek olvasnak, verset inkább a gyermekek, színműveket pedig csupán a műkedvelő színjátszók.

Barót nem hiába bányaváros. A tudománynépszerűsítő művek igen-igen keresettek itt, hasonlóképpen a barkácsolók könyvei vagy a gyakor-

lati tanácsokat nyújtó műszaki kötetek. Gyermekek és felnőttek napról napra nyitnak be a könyvtárba ezermestereknek való építkezési, lakberendezési, fémmegmunkáló vagy fafeldolgozási könyvekért, sűrűn érdeklődnek az űrkutatás, biológia, geológia, fizika kérdéseit tárgyaló könyvek iránt, de többnyire elutasító választ kapnak.

Hogy mennyire nagy az igény a tudományos kiadványok iránt, azt jól példázza a Kriterion ilyen jellegű könyveinek a sorsa. Kós Károly, Nagy Jenő, Almási István, Szabó T. Attila, Szabó Zoltán, Banner Zoltán, Horváth István és mások nyelvészeti, zenei, néprajzi vagy képzőművészeti kötetei iránt állandóan érdeklődnek a könyvtárban, a könyvesboltban pedig órák alatt megvették.

Baróton van még egy könyvtár, a bányagazgatóság mellett. Műszaki könyvtár. Gazdag dokumentációs anyaga nagy segítségére van a műszaki személyzetnek, a rendszeresen megtartott szakmai tanfolyamok hallgatóságának, a fiatalabb és idősebb bányászoknak egyaránt. Különösen sokoldalú a folyóirattára: a geológiai lapoktól a bányabeli villanszerelők útmutatójáig minden megtalálható itt. Sok külföldi — magyar, német, francia — bányászati szaklap is jár a könyvtárba. Sajnos azonban a nemrég odatett könyvtáros — bányatechnikus. Úgy mozog a könyvtárban, ahogy egy könyvtáros mozogna a bányában. Nyelveket nem ismer, még a bányászok kilencven százalékának a nyelvét sem. Mindez sok tekintetben apasztja tevékenységének nevelő hatását.

„Az üzem legrégebb kulturális formációja a fúvószenekar, amely minden valószínűség szerint 1882-ben alakult... Ebben az évben jött létre a bányavállalat és Kőpec falu közös közművelődési egyesülete is, a Kőpeczi Zene- és Közművelődési Társulat.“ (Kisgyörgy Zoltán—Vajda Lajos: *Kőpecbánya*. 1972.)

A kilencven esztendősen zenekar ma is működik: 24 tagja van, akik jórészt már kottából zenélnek, több zenetanfolyamon képezték magukat. Tevékenykedik a bányavállalat mellett színjátszó kör, énekkar, tánc-csoport, újabban pedig könnyűzenei együttes is. A városi művelődési otthon keretében ugyancsak működnek hasonló jellegű csoportok, s van egy-két együttese az iskolának is. Ez a kettősség, illetve hármasság meglehetősen élénkíti a baróti kulturális életet, nemes vetélkedésre, olykor-olykor pedig kiemelkedő szereplésre nyújt lehetőséget. A Patrium Carmen hároméves országos verseny jelenlegi szakaszából például Kóvácszna megyéből két kórus jutott tovább, mindkettő baróti.

A többféle kulturális fórum alkalmat teremt a különféle „bedolgozásra“, munkamegosztásra is. A bányász-feleségek jórészt az üzemi kórusban, színjátszócsoporthoz tevékenykednek, a középiskola tanárai közül sokan vesznek részt a művelődési ház táncos együttesében, színjátszó gárdájában, Kisgyörgy Zoltán bányageológus viszont az iskola geológiai körét vezeti.

Hogy a különböző művelődési intézmények, együttesek milyen nevelő hatást értek el, kézzelfogható módon nehéz volna kimutatni. Néhány jelenség azonban biztos mérvadó. A műkedvelő együttesek föllépésének éppúgy, mint a hivatásos színészek, zenészek előadásainak, mindig van közönségük, sok könyvet vásárolnak a barótiak az üzletben és a standokon. Újabban már az egyszerű bányászok, munkások otthonaiban is kezd meghonosodni a könyv, lemezjátszó, sok a rádió, televízió, egyre

többen járatnak nemcsak napilapot, hanem gyermekújságokat, tudományos és művelődési folyóiratokat is. A kultúra lombosodásához tartozik az is, hogy az orvosi könyvek tanácsai szerint kezdik nevelni a gyermeket, átalakul étrendjük, életmódjuk, nagyobb szerephez jut a természetjárás, vagy hogy az esküvők, bálók, a bányásznak alkalmával nem mutatkozik meg az egykori székely „virtus“, ritka a bicskázás, verekedés.

„...a felszabadulás óta eltelt 28 esztendő kitermelte a bánya műszaki értelmiségét, s hogy ezek mennyire a hagyományos bányavidékről, vagyis Erdővidékről toborzódnak, azt a lakhelyük szerinti százalékos megoszlásuk is igen szépen mutatja: Kovászna megyéből 99,6%, Brassó megyéből 0,4%.“ (Kisgyörgy Zoltán—Vajda Lajos: *Köpecbánya*. 1972.)

A százéves baróti középfokú oktatás pár esztendővel ezelőtt új, 16 tantermes épületet kapott. Valóságos iskolakomplexum alakult ki a régi és új hajlékokból, valamennyiben központi a fűtés; az oktatás meglehetősen modern módon, a kabinet-rendszer alkalmazásával történik. Húsz évvel ezelőtt átlag 350—400 gyermeket neveltek, ma viszont több mint ezer diák jár az iskolába. Ennek az intézménynek nagy szerepe van abban, hogy a bánya, a brikettgyár, a kórház s a többi üzem és intézmény szakemberei jórészt a város vagy a környék szülőttei. Az Erdővidékről felsőbb iskolába jutó ifjak általában szívesen jönnek vissza szülőföldjükre. Az elmúlt évben egyetemre heten jutottak be. A bányabeli műszaki értelmiség mellett ma a középiskola 50 főnyi tantestülete alkotja a helység legnépesebb tanult-ember rétegét.

Nem mutathatna föl a városka kulturális élete ilyen eredményeket, ha nem élne itt jó néhány olyan ember, aki odaadón dolgozik a közért. Ez a köz-szolgálat különben az Erdővidéken hagyomány, hozzátartozik a legjobbak életviteléhez, emberi tartásához. Papok és tanítók száz meg száz évvel ezelőtt már geológussá képezték magukat, a patakmélyedéseket és sziklás szakadékokat járták, kőzeteket elemeztek; egyszerű gazdálkodók, favágók, erdészek történésszé és etnográfussá váltak, szaklapokba írtak, levelezést folytattak hazai és külföldi tudósokkal.

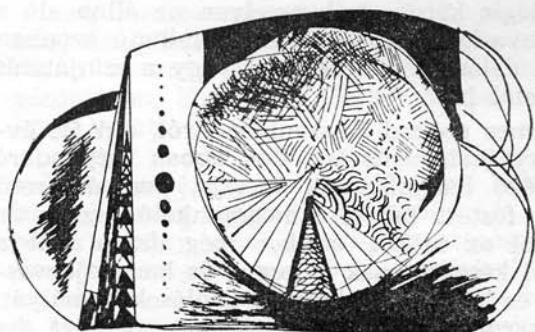
Ma is akad e szép hagyományoknak nem egy folytatója. Kisgyörgy Zoltán geológus a műkedvelők állandó rendezője, nevelője, a turisztikai kör vezetője. Irányításával száz meg száz kilométeren át látták el jelzéssel a havasi ösvényeket, mint az iskolai geológus kör irányítója a gyermekekkel bejárta a környéket, értékes ásványgyűjteményt hozott össze. Nincs tudományos tanácskozás a környéken, legyen szó a vargyasi festett bútorról avagy a bányageológia kérdéseiről, amelyen ne állna elő a vidék alapos ismeretére valló javaslataival. Ugyanez mondható azonban a művelődési otthon vezetője, a dalárdák karmesterei vagy a színjátszás veteránjai s jó néhány orvos felől is.

Ebben a sorban külön érdemes szólani Kászoni bácsiról, aki fél évszázadon át páratlan gyűjteményt halmozott fel. Van abban cséphadaró és a Davis találmányát megelőző bányalámpák tucatja, pompásveretű alabárd és szablya, mindenféle festett bútor, famegmunkáló eszköz és kürtöskalácssütőfa, ősi ásó abból az időből, amikor még drága volt a vas, és a szerszám lapja is fából készült, csak a hegye és karimája vasból. Egy életemen át járta Barótot és környékét, bújtta a padlások homályát, a csűrök zugait, a felhagyott tárnák mélyét, s ha kellett, pénzért, ha

kellett, munkával, de megszerezte, amit értékesnek vélt. Ma már csodájára járnak gyűjteményének, az emlékkönyvben sok külföldi látogató neve is olvasható. De tudományos és művészi értékén túl ez a kincs egy nép, egy vidék sajátos embertípusának alapállását jelzi: az értékmentő áldozatosságot, a közügyiségbe torkolló nemes szenvedélyt.

Ha az írás elején fölvetett kérdésekre választ keresünk, ha azt kutatjuk, mennyire mozdította elő az iparosítás Barótot (és környékét) a várossá alakulás, kulturális emelkedés, tudományos képzés dolgában is, akkor az eredmények mellett a kiáltó kérdőjelekről is szólanunk kell. Az ősszel szabadegyetemet hoztak létre, de közönség, érdeklődés hiányában megszűnt. A könyvtárosok igazán derék munkát végeznek, az elolvasott könyvek száma állandóan emelkedik, de az olvasóké néhány éve ugyanaz. Míg néhány tanár, orvos, mérnök tevékenyen részt vesz a kulturális munkában, addig több tanár, mérnök, tisztviselő csak a televíziót nézi, otthon ül, távol tartja magát a közösségi tevékenységtől; a közöny, elfásulás jelei mutatkoznak több területen.

Úgy tűnik, hogy Barót élete határkőhöz ért. Amit önerejéből adhatt — megadta. De további erőfeszítéshez több segítségre van szüksége. Keretekre, anyagi alapokra. A jelenlegiek szűkösek már. A város művelődési otthona olyan, hogy egy valamire való falu nem vállalná a magáénak. Régi földszintes ház, s a tűzoltók ebben tartanak gyűlést, itt vetítenek filmet, ez tánchelyiség és iroda is. Ebben nem lehet klubtevékenységet folytatni, alig férnek el már a könyvek, folyóirat-kollekciók. Mozihelyiség kellene, igazi művelődési ház, díszterem, kicsiny klubhelyiségek. De nincs ilyesmije a bányának s az iskolának sem. Kászoni bácsi pompás gyűjteménye múzeumért kiált. De hol van e célnak megfelelő hajlék? Ma a temérdek anyag kicsinyke házban van összezsúfolva, ahol még élni, dolgozni is kell. Ha a sok kincs nem kerül megfelelő helyre, ha gondos kezek nem óvják, preparálják, egy részét mihamar kikezdi a rozsdá, a szű.

Péter Rózsa rajza